

Za Starou Prahu! ◊

JEDNÁNÍ
MANIFESTAČNÍ A PROTESTNÍ SCHŮZE
PRAŽSKÉHO LIDU,

KONANÉ

DNE 16. DUBNA 1899 NA ŽOFINĚ.

* * *

B. ŠTĚRBA, architekt: »O stavebním vývoji a programu velebce Pražské«. * * * * *

JUDr. LUBOŠ JEŘÁBEK: »O novém stavebním řádu«.

V. MRŠTÍK, spisovatel: »O významu boje za Prahu pro náš kulturní život«. * * * * *

* * *

— Cena 15 kr. —

V PRAZE.

NÁKLADEM FRANTIŠKA KOCOURKA, PRAHA, KATEŘINSKÁ ULICE čís. 36.
1899.

Za Starou Prahu! ☺

JEDNÁNÍ
MANIFESTAČNÍ A PROTESTNÍ SCHŮZE
PRAŽSKÉHO LIDU,

KONANÉ

— DNE 16. DUBNA 1899 NA ŽOFINĚ. —

* * *

B. ŠTĚRBA, architekt: »O stavebním vývoji a programu velebce Pražské«. * * * * *

JUDr. LUBOŠ JEŘÁBEK: »O novém stavebním řádu«.

V. MRŠTÍK, spisovatel: »O významu boje za Prahu pro náš kulturní život«. * * * * *

* * *

— Cena 15 kr. —

V PRAZE.

NÁKLADEM FRANTIŠKA KOCOURKA, KATEŘINSKÁ ULICE ČÍS. 36

TISKEM J. OTTY V PRAZE.

1899.

ŘEČ

ARCHITEKTA BOHUMILA ŠTĚRBY.

Velectěné shromáždění!

Veliký převrat směru smýšlení, vyvolaný ideami francouzské revoluce, přivodil jako v jiných odvětvích lidské vzdělanosti i v architektuře úplnou nevážnost k názorům posud panujícím.

Architekti, zavrhnuvše vkus své doby, počali vzory své vyhledávat u starých Řeků a Římanů jim — jak myslili — ideově bližších a vytvořili nový sloh: »empirový«, po jehož krátkém panování vyhledávány postupně vzory jiné — od románských přes gotické a renesanční ve všech jejich odstínech až k baroku a rokoku ještě před krátkou dobou ze všech kathedr za vrchol nevkusu prohlašovaného.

Tento vývoj umění sledován byl, jak přirozeno, velkým obecenstvem jen zpovolna a se značným opožděním, a proto mnohé jeho fáze nevnikly posud do hloubky; — jsou sice hlubokým přesvědčením odborníků, kteří jim důkladné studie věnovali — ale tenkým firnisem u širších kruhů veřejnosti.

Nevážností k starému umění dá se jen vysvětliti, že v Praze samé dle J. Heraina sbořeno za posledních 100 let více než 500 památek starého umění, více, než bylo za 300 let vystavěno!

Nebezpečí, hrozící starým památkám z neznalosti, ubývá, avšak nové povstává.

Zhoršením poměrů životních na venkově u porovnání s městem nastalo od let padesátých hromadné stěhování se do měst a značný ruch stavební všude tam, kde levná cena pozemku a příznivé jinak poměry stavební se nalézaly — na obvodu velkých měst a tudíž i Prahy.

Ruch tento jevil značný a namnoze i nepříznivý vliv na střed města a vyvolal i zde přání po povstání a zvýšení ruchu stavebního.

Vymáhány i zde podobné poměry, jaké se na obvodu spatřovaly; někdy jako podmínky rozvoje uváděny i okolnosti, které byly jeho následkem; — vymáhány široké ulice, moderní domy, nové komunikace — vše, jen to hlavní ne: levnost pozemků; — prováděny regulace, assanace, meliorace, navigace. Ve všem tom povstal vedle zděděného zbytku nevážnosti starým památkám nový nebezpečný nepřítel.

Znám jest osud tak mnohých starých památek od otlučení »zbytečných číryčar« z Prašné brány, magistrátem kdys před 80 lety nařízeného, až ku sboření kostela sv. Kříže, kaple sv. Ludmily a Dienzenhoferovy praelatury Mikulášské.

Znám jest odpor inteligence i snahy odborných a uměleckých kruhů, které vedly ku sestavení umělecké komise, znám jest i osud velké práce této komise, jejíž návrhy pranic nerespektovány, tak že nucena byla činnost svoji zastaviti.

Vše to vyvolalo živý zájem širší veřejnosti, pokud má smysl pro otázky umělecké, a vedlo ku projevům protestním, ku kterým se druží dnešní schůze, v níž manifestovati se má smýšlení mladé generace ve věcech těchto.

Nechci mluvit k Vašemu citu, nechci probouzeti probudilé — chci chladně a věcně vážiti na vahách všem známých zkušeností cenu našich památek a cenu jejich zboření.

Není nikoho, kdož by veřejně odvážil se přiznati, že jemu na zachování našich památek nezáleží — ale způsob vykládání tohoto pojmu jest velice různý.

Slýcháváme, že zachovati se mají pouze skutečně cenné, historicky a umělecky typické stavby neb aspoň jich části a kde to nejde — aspoň fotografie.

Co jest historicky cenné?

Vše, co se v původní podobě ze starých věků na naše doby zachovalo, a sice tím vzácnější, čím starší!

Vzácné jsou románské rotundy pražské, vzácný byl neúhledný zbytek nedávno zbořeného kostela sv. Jana »na zábradlí«, převzácné jsou stavby doby přechodní, klášter sv. Anežky, zbořená kaple sv. Ludmily — vzácné jsou neúhledné památky gotiky: stará synagoga i kostel sv. Václava, gotické síně, klenby, průjezdy i menší části starých domů; vzácné jsou památky renaissance, zvláště pro nás ony, jež mají domácí ráz, cenný jest barok, rokoko i empire — poněvadž jsou to nenahraditelné památky staré vzdělanosti a svědkové velké minulosti. V celém vzdělaném světě jsou podobné památky střeženy jako oko v hlavě.

Co jest umělecky cenné?

Vše svérázné, samorostlé, původní a malebné — vše, co má svůj charakter!

Neboť, velectěné shromáždění, od onoho v úvodu líčeného převratu myšlenkového na počátku století mluví běžná architektura jazykem cizím, žije z krve cizí a pozbyla určitého charakteru.

Dříve povstala forma z účelu, nyní často lepší se forma na účel.

Velikou rozsáhlostí studia stává se, že moderní odborník povolán bývá jednou k vytvoření veřejné budovy pro praktické účely moderní a skoro současně svěruje se mu návrh a rozpočet restaurace gotického chrámu — při tom podává znalecká zdání ve věcech všech slohů se týkajících, ve věcech inženýrských a zdravotních; — není divu, že při této extensi není možno zachovati si onu intenzitu pochopení, která jest nezbytnou podmínkou umělecké ceny.

Stavby moderní jsou tudíž převážně imitací tím slabší, čím více účel stavení různí se od účelu originálu, tím dokonalejší, čím více vzbuzuje dojem originálu!

Nemáme práva stavěti méně dokonalé imitace místo originálů!

Kde historicky a umělecky cenné stavby tvoří svérázné skupiny, — ulice, náměstí a prospekty, — povstávají části starého rázu, onoho rázu, který ničím nedá se nahraditi, kterýž budí lásku a pýchu naši, úctu a obdiv ciziny, který jest dokumentem naší staré vzdělanosti, který vlastním jest pouze dějištěm světových událostí.

Jakou cenu měly by sebe nepatrnější a nevzhledné takové zbytky jinde, ku příkladu u Maďarů, kteří těžce nesou jich nedostatek při svém jinak tak nádherném městě.

Avšak i velikou cenu čistě praktickou, peněžní, má zachování tohoto rázu ve svém vlivu na návštěvu cizinců.

Prahu navštěvuje ročně 76.000 cizinců, kteří v ní nejméně 2.000.000 zl. ročně zanechávají. Jakou sumu reprezentuje tento kapitalisovaný příjem!

Myslíte, pánové, že by evropská elita jezdila divati se na takové vaše „pěkné“ moderní město — na takové Vinohrady třeba o půl milionu obyvatel?

Takových měst jest v Evropě na tucty, ale naše stará, velebná, živná matička Praha jest jen jediná a jedinou musí zůstatí!

* * *

U nás myslí se namnoze, že lze tento starý ráz zachovati a současně ulice rozšiřovati a rovnati; — stavby nové pak stavěti do nových čar a dle potřeb moderních, ale s použitím starých motivů buď stavby původní neb ještě starší — archaisticky — tedy moderní stavby v starých kostymech. Systém tento upomíná na známou republiku s velkovévodou v čele, neb onen nůž bez želízka, jemuž střenka schází!

Ne! Starý ráz mohou buditi pouze staré originály pokryté pravou patinou stáří a obestřené kouzlem dávných dějů, jichž svědky byly; — k rázu tomu patří úzké a klikaté starobylé ulice a průchody právě tak podstatně, jako ostatní formy.

Jiní myslí, že pouze nejcennější věci mají zůstatí na svém místě, v původní neb restaurované podobě, a vedle nich že mají naši architekti ukázati, co dovedou.

Není potřebí velikého důvtipu ku představě, jak by stará Praha dle toho receptu se vyjíkala.

Známý »nejkrásnější« barokový domek jednopatrový v ulici Vodičkově, úzkostlivě se krčící mezi svými sousedy, krásná renesanční věž na Václavském náměstí, mizící vedle čtyřpatrového moderního domu, kostel sv. Václava, který jako otrhaný žebráček krčí se stydlavě mezi svými sousedy a jiné četné ukázky přesvědčují nás o tom, že i celkový charakter i umělecká cena takto »zachovaných« starých objektů úplně se ničí.

Opět jiní praví, že vykonala Praha svoji povinnost, když některé k tomu se hodící části starých staveb — portály, římsy, kapitealy, ornamenty neb nápisy zasadí na »příhodném« místě, jako Melantrichův portál v novém městském museu, neb uloží v lapidáriu, jako se ukládají kuriosity v líhu.

Nejskromnějším napodobitelům lásky k starým památkám stačilo by i pečlivé uložení akvarelů a fotografií těchto budov.

Jest jen jediný prostředek zachování starého rázu:

Neštvati naň regulační lineál a podnikatelskou motyku!

Co však tomu řeknou zájmy obyvatel, majitelů a obce??

Ano, tažte se, ale nezacpávejte si uši před odpovědí, která již jest dána!

Které pak ulice jsou nejvíce prospěšny obchodu a živnostem?

Ony, které nejhustší frekvenci pěších vykazují — úzké staré uličky, kde krámům a dílnám v přízemích, pod podloubími i v patrech domů výtečně se daří.

Rozšířením těchto ulic nezvětš se jich frekvence, pouze zřídne, a dráhy takovými ulicemi obecnostvo provázející a chodce ohrožující vyvolávají velký smutek majitelů krámů, dílen i domů.

V nových domech povstanou snad větší, skvělejší a dražší krámy, ale bude jich méně i zákazníků a nebudou přístupny našim lidem, kteří teprve ten národní kapitál shánějí; v nových, pěkných domech budou pěkné, velké a drahé byty, ale malí obchodníci a živnostníci, kteří tam dříve bydleli a dílny své měli, jsou nuceni jinam se stěhovat.

Čím více se bude pokračovati v onom přetvořování staré, rázovité, živé a živné matičky Prahy v obydelní čtvrť pro hořených 10 tisíc, tím více pokračovati bude vyliďnění a ochuzení centra!!

Starý ráz úplně se snesl s přetvořením starých ulic obydelních v ulice obchodu a živnostem výtečně se hodící. Toto přetvoření v »City« tvoří přirozený a racionelný vývin podobných částí v každém velkém, starém městě.

Jaký užitek málo a pomalu uvažující, ale rychle bořící systém poskytl obyvatelstvu, zvláště malým živnostníkům, jaký majitelům domů a pozemků; jaký obci — vidíme nejlépe na věkopamátné assanaci, kde vše uvedené se dostavilo, až na těch horních 10 tisíc, kteří stále přijítí nechtějí.

Tam viděti dobře účinek a cenu opatření, neřídících se skutečnými poměry, ale populárními hesly!

Velectěné shromáždění! Při našem horování pro starý ráz zachovali jsme si velice vyvinutý smysl pro zdravý vývoj, všemožné okrášlení, zvelebení i zmohutnění naší matičky Prahy.

Chceme ji přerodit ve všech částech, které nevyžadují kategoricky svého zachování, chceme poskytnouti obyvatelům jejím co největší míru zdraví, krásy, příjemnosti i výživy.

Účelu toho dosáhnouti možno jen tím, když hleděno bude ku zdravému vývoji ze skutečných poměrů vyvozenému, když úpravy určující podobu města vedeny budou praktickým, zkušeným rozumem a uměleckým citem a ne generalisující šablonou a prázdnými hesly!

Vývoj města nebudiž ponechán náhodě a spekulaci, nýbrž budiž vykázáno pravé místo všem tak různým potřebám velikého města, neb řady sebe krásnějších domů netvoří ještě krásné, příjemné město, zvláště ne město, které má býti srdcem země a hlavou národa.

* * *

Integrojící částí města jest jeho okolí a jeví značný vliv na způsob života obyvatel.

Stydnou pomýšletí na to, jak barbarsky celé okolí Pražské zpustošeno a ještě se pustoší.

Vzpomínka na bývalé hradby a jejich příkopy, na údolí nuselské, zahrady slupské — na Kanálku, Pštrosku, Kravín, Bezovku a jiné bez náhrady zrušené zahrady naplňuje žalem a obavou, že dojde i na Jelení příkop, Troju, Šárku a jiné části, které pouze nedostatek komunikace chránil před vyděračskou »fruktifikací«.

V náhradu za zničenou přírodu povstává v celém okolí města chaotická směs činžáků, továren, škol a rumišť s nápisem: »Stavební místa na prodej« — směs, kde jedno druhému překáží, která chrlí mraky kouře, popelu a špíny do pražského ovzduší!!

Není divu, že pobyt v městě stále všude rozestavěném, neurovaném, kde při kotlinovité zevšad převýšené poloze ovzduší stále kouřem a různými zápachy naplněno jest, stává se stále nepříjemnějším a jest příčinou každoročního hromadného vystěhování zámožnějšího obyvatelstva na »letní byt«, tak daleko od Prahy, jak prostředky dovolují.

Jaké následky z toho vyplývají pro živnostníky pražské, jest zřejmo, a stesky řezníků, pekařů a podobných živnostníků opakují se co rok v tonině vždy smutnější.

Co však počítí si mají oni, kterým prostředky neb služební vázanost nedovoluje z otráveného ovzduší uprchnouti, když se jim postupně běře příležitost na zdravém vzduchu a v zelené přírodě pookřítí po namáhavé práci?

Vidíme, že při stálém ubývání míst takových veřejně přístupných bývají pozůstalá v té míře přeplněna, že pobyt v nich nemůže se počítati k požitkům přírodním, ku kterým též nemožno počítati ony »obrovské«, »velikolepé«, »lidové« neb národní slavnosti, kde se po-

mocí několika perníkářských bud, kolovrátků a podobných lákadel některý koutek okolí Prahy pustoší.

Sociálně, hospodářsky a zdravotně nepříznivý účinek pustošení okolí jest nepopíratelný: zámožní vyháněni z města namnoze do ciziny, kde české groše utrácují, chudí a vázaní vhněni k zotavení do hospod, jejich děti na ulice.

Příčina všech líčených úkazů leží v tom, že naše veřejnost stále ovládána velkými plány, hesly a slovy přijímá všechna zla jako něco neodvratného, co provisorně ve prospěch velkých cílů se trpěti musí.

Tak stává se, že v míře přímo vysilující staráme se o příští generace, ač při letném pokroku všech věd mnohá opatření, a právě nejnákladnější, mohou lehko pozbyti svého významu, aš jako pověstné milionové klinkrové silnice německých států z let třicátých, které sotva dohotoveny, povstáním železnic zbytečnými se staly.

Některá opatření již nyní ukazují takový hypokratický tah.

Tak na př. naše hýčkaná kanalisace, která, ač byla svého času odborníky zamítnuta, provádí se přece, provádí se beze změny, ač poměry podstatně se změnily.

Známo, že výtok, mající odváděti výměty 400.000 lidí a splašky četných továren, projektován do vody rychle tekoucí, která celé to nadělení v krátké době na kilometry od Prahy zanese. Rychle tekoucí voda právě proměňuje se v soustavu nádržek s klidnou vodou a do druhé této nádržky u samé Prahy vůstfuje se beze změny tato kanalisace!

O sedimentování tohoto množství, o možnosti jeho čištění, o jeho výlohách nechci se zmiňovati, uvádím pouze, že cena dusíku a kyseliny fosforečné v těchto látkách páčí se odborníky na 1,200.000 zl. ročně, které se ročně za tyto látky do Německa platí.

Zmiňuji se k vůli ukázce suggestivní síly velkých slov krátce o oněch velkých projektech splavňovacích, které i po neodčinitelné blamáži obou velkopřístavů, pražského i libeňského, jako nezmar na programu přání veřejných se objevují — ohrožují sice Karlův most, prospekt Malé Strany, krásu ostrovů našich, ale vítány jsou s radostí připomínající radost malých ptáčků z vejce kukaččina.

Neb jedno jest jisté.

Možná, že se otevře německému přívozu cesta do srdce Čech, ale za to zcela jistě pozbude náš domácí vývoz dříví, plodin a kamene výhody proudu, který jej posud zdarma do ciziny zanášel.

A již se mluví o pokračování — o spojení Malé Strany a Podskalí přes Bráník a Záběhlíce s Dunajem a Černým mořem a velkými slovy a skvělými frázemi hypnotisované obecnstvo přivádí se v nadšení.

Podobné mocné slovo jest:

»Nezbytnost podpory našeho průmyslu!«

Podíváme-li se na heslo toto z blízka, poznáváme, že to, co se píše neustále »Náš průmysl«, vyslovuje se ve skutečnosti: Fischel & Rosenbaum, Brüder Perutz, Franz Xaver Brosche, Grab Söhne,

Feitis & Kornfeld atd. atd., a uvážíme-li prospěchy, které my Čechové z průmyslu toho máme, s prospěchy majitelů, a uvážíme-li všechny škody naše, tu seznáme, jak škodlivá jest vláda prázdných hesel. Ano, majitelé vydělávají miliony, cizina dostává levnější zboží, ale pro nás zbude otrava vzduchu, vody a půdy, degenerace dorostu lidového, měnícího se v »pepíky« a »fabričky«, a groš přírážky, který nás ani za desátý díl našich škod neodškodní!

Nejnovější, právě panující heslo jest elektrická komunikace, jejíž blahodárný účinek paralysuje se přílišnou extensí a mění v kariaturu.

Elektrické dráhy vedou se i do úzkých staroměstských uliček. (aby snad později za nezvratný důvod pro boření sloužiti mohly), vedou se přes tichou Malou Stranu, přes kilometrovou promenádu podletenskou, na pusté Maniny, kde na dohlednou dobu snad jen několika málo pánům, kteří tam náhodou pozemky koupili, zvýšením ceny pozemků prospěti mohou.

V jakém stavu nacházejí se současně skoro všechny komunikace, které výhradně pěším slouží — kromě korsa a promenád — jest známo.

Nepříznivý účinek velkých takových plánů pro přítomnost záleží v tom, že se jimi vyčerpávají prostředky na opatření, která snad teprve v daleké budoucnosti ovoce ponosou; pro skutečné potřeby žijící generace se jich pak nedostává.

Ale i plány dobré vrhají někdy nepříznivé stíny na skutečný stav.

Jako ukázky uvedu:

Tím, že před třiceti roky poprvé do veřejnosti uveden projekt velkého mostu od sv. Petra přes Štvanici do Buben, nastala na celé této živé čáře úplná stagnace pokud se týče oprav komunikace i vývoje jejího okolí.

Toto třicetileté provisorium vyvolalo přímo skandální stav, o kterém se statisíce navštěvovatelů našich tříd výstav všemi smysly přesvědčily.

Tím, že před desíti léty bylo uznáno za nejvýše nutné, počítí ihned se stavbou splavné komory mezi Korunním ostrovem a Štvanicí, pokryl se celý ostrov žulovými kvádry a stavebním dřívím, ovšem tím též bez náhrady zrušeno přechetně chudým lidem používané veřejné koupeliště říční.

Kvádry porůstají mechem, na dříví rostou houby — čím porůstají chudí učenníci a ostatní četní frekventanti bývalé »Štvanice«, o tom mohou zprávu dáti páni znalci zdravotnictví, kterým jest znám stav veřejných opatření pro lidovou čistotu.

Nyní dojde i na Císařskou louku.

* * *

Ze všeho uvedeného vysvítá, jak nutně jest potřebí studovati každou otázku vzhledem k její prospěšnosti pro žijící generaci národa našeho!

Zřejmo jest však též, že nesmí se vždy pouze poslední reprezentace obce činiti zodpovědnou za chyby, kterých se i všude jinde a vždy jindy dopouštíme.

Jest podivno, že při nepopíratelné inteligenci našeho národa tolik chyb ve veřejném životě se vyskytuje.

Zdá se, že příčina leží ve způsobu praktikování samosprávy, kde nezodpovědná, bezejmenná většina rozhoduje i o otázkách čistě odborných, jejímu porozumění se vymykajících.

Arci běrou se vždy na potaz znalci; ale osoby jejich často vybírány již se zřetelem k tomu, co by se od nich rádo slyšelo, a nezní-li dobré zdání jejich příznivě nahlédům panujícím, jedná se s nimi tak, jak jednáno bylo s elaboráty nebožky umělecké komise — nevyšlechne se a zahodí!

Většiny vždy vedeny byly velkými slovy, populárními hesly neb ohledy »strany« — vždyť měli jsme i »staro-« a »mlado-«-kanalisaci — a podléhají často vlivu dobře a vytrvale hájených zájmů osobních.

Neb boj za zájmy veřejné a za ideály jest velice nevděčný a nepřináší žádné příjemnosti ani vděk; jeho ojedinelí bojovníci, když první zápal ochabne, uchýlí se nasycení nepříjemnostmi, marným bojem, umlčováním a překrucováním se svěšenými křídly do svého zátiší s čestným titulem nepraktických snů, kdežto boj za konkrétní zájmy, dá-li se mu patřičná forma, jest stálým pramenem příjemnosti.

Náprava jest možná pouze restitucí citu pro osobní zodpovědnost kontrolou veřejnosti, která má právo seznati a povinnost zapamatovati si jména původců i podporovatelů opatření dobrých i špatných, ve zvýšení zájmu veřejnosti poučováním a v doplnění sborů samosprávných mužů širšího rozhledu.

Jednu pravdu dlužno často naší veřejnosti uváděti:

Při rozvoji všech nauk nikdo nemůže všemu rozuměti. Vzdělanec však ví, čemu nerozumí, a poctivec nerozhoduje o věcech, kterým nerozumí!!

Ve všem tom může mladá generace velice účinně působiti, ona má utvořiti velkou armádu moderně cítících idealistů, která posilniti může vliv odborníků a umělců na otázky veřejné.

Nový stavební řád ve svých racionálních a ethických zásadách může dáti zákonitý podklad ozdravení našich poměrů stavebních.

Velectění! Bděte a pečujte o to, aby nebyl zamezen neb pokažen vlivy, které předstíraným hájením »svobody« podporují další řádění egoismu spekulace podnikatelské, stavební lichvu a parcelářství cizího namnoze kapitálu!

ŘEČ

JUDRA. LUBOŠE JEŘÁBKA.

Velectěné shromáždění!

Jest tomu již hezká řada let, několik desetiletí od doby, kdy ve veřejnosti české ozvaly se první hlasy, které protestovaly proti ničení krásných našich památek. Již v letech padesátých a šedesátých můžeme registrovat hlasy tyto, které tehdy vinily německou správu obce pražské volající: »Boříte nám naše památky!« Byl to zvláště jeden z nejznamenitějších českých esthetiků Mikovec, který několikrát pozvedl hlasu svého pro zachování krás Prahy. Léta uplynula. Zatím zásluhou dra. Frant. Lad. Riegra lidu českému dobytá radnice pražská a český živel, tvořící závratnou majoritu obyvatelstva tohoto města, ovládnul zde úplně.

Ale již za několik málo let potom památky pražské bořeny stejně svědomitě a důrazně za éry české, jako za dob vlády německé.

S menšími, nepatrnějšími započato.

První vyhlazovací boj platil pražským kašnám, jichž ze středověkých měst, a to ku prospěchu svému, dochoval si již jediný jen Norimberk! Pod záminkou, že překáží komunikaci, byly odstraněny i na náměstích, kde je dodnes taková frekvence, že na nich tráva roste. A ke všemu divným řízením se stalo, že na veškerých téměř prostranstvích — kde stávaly druhdy více méně starožitné kašny formou velice úhledné, zvláštního typického rázu městu dodávající — stojí dnes na jich místě záchodky, které dle všeho už nepřekáží komunikaci. Tím způsobem zmizela mnohá typická památka pražská, mnohá architektonický skvost,

jako na př. památná kašna Krocínova, jež stávala na náměstí Staroměstském.

Po té došlo také na větší objekty.

V letech osmdesátých dopuštěno neomluvitelné zbourání kostela sv. Kříže menšího, vynikající to památka z doby Přemysla Otakara II., jehož jediná parcela obcí pražskou, así za dvě léta po jeho zboření pro budovu školní koupena za tutéž cenu, zač stál původně celý kostelní pozemek. V témže čase dopuštěno i zboření památného Zbraslavského domu v ulici Poštovské. Krátký čas před tím, téměř jen zázkakem poštěstilo se »Umělecké besedě« zachrániti věž vodárny u mlýnů Šitkovských před zbořením, které bylo již odhlasováno. Průběhem dalších let pak připuštěno zbourání neméně než tři nejzajímavějších pražských podloubí a sice succesivně na Zeleném trhu u kostela sv. Havla, na Uhelném trhu a konečně na Vaječném trhu. Zde pro nechutný činžák tržnice. Nemusím zvláště podotýkati, že v stavebním úřadě pražském těmto podloubím naprosto nepřejí a bourání jich přímo podporují, neboť na všech situačních a regulačních plánech, bez výjimky, vede přes ně známá červená čára, kterou se »regulují«, vzdor tomu, že je to stavební památka pro země české a severní Itálii stejně příznačná, se kterou se nikde jinde v celé Evropě neshledáme.

Tehdy znovu počínaly ozývati se některé varovné hlasy z obecnstva, však sporadicky, ojedíněle, jichž zhruba si ani nepovšimnuto.

A zatím ztrácela Praha památku za památkou. Na místě »Kotců«, chatrné to sice budovy, jež ale dobře pojila se ku prospektu kostela sv. Havla, postavena budova městské spořitelny, při čemž nenapravitelnou vinou obce pražské, proti všem dosavadním zvyklostem, dle nichž pravidelně majitelé domů pražských za nepatrnou náhradu až příliš mnoho ze svých pozemků obci na ulici ustupovati musí — zabrána značná část veřejného prostranství a zastavěn vědomě a to hned z celé polovice jeden z nejpěknějších pražských prospektů. Tou samou dobou, dle téhož systému obec pražská, patrně aby poněkud nahradila si ztrátu za pozemky trestnice, v nichž ohromné sumy proúrokovala, zrušila hned celé prostranné, starými stromy ozdobené náměstí před trestnicí sv. Václavskou, jež anektovala a parcelovala, poněvadž zde byla ona podnikatelkou. Aby pak v náhradu za toto, tak zbytečně zrušené náměstí domohla se alespoň dostatečné šíře ulice, tu jediným škrtem prostě uříznuta protější část české techniky, bývalého to kláštera Eremitů a kostel sv. Karla Boromejského, oboje práce mistra Dienzenhoffra, jedny z nejlepších památek specificky pražského baroku.

Takovou jest historie neomluvitelného zrušení tohoto krásného kostelíka, jež by byla každá jiná obec vážila si jako zřítelnice svého oka a byla by pečlivě toho dbala, aby byl umístěn frontální částí svou do prospektu ulice od Nábřeží vedoucí. K naší hanbě pak musím konstatovati, že o zachování tohoto kostelíka, o jehož osudu dodnes není ještě definitivně rozhodnuto, nejvíce zasloužila se, přičiněním nyní již zemřelého prof. Ilga, německá Vídeň. Toutéž dobou také i další

znameníta pražská památka, kostel sv. Václava, s pozdně gotickou klenbou, a to zase obcí pražskou vydána na zboření. A také osud této památky ani dnes ještě není definitivně rozhodnut.

Kulminačního bodu pak tato destruktivní činnost dosáhla v momentu, kdy vzdor výmluvnému protestu nadšeného zastance památek pražských, profesora Emanuela Tonnera, přes usnesení sněmu království Českého, zbořen dům pana Melantricha z Aventinu. Obec pražská pro záchranu tohoto domu neučinila ničeho, ač má výkonnou moc ve věcech stavebních ve své ruce.

Taková řada obětovaných pražských památek musila vyvolati mocné protihnutí v inteligenci české a také je vyvolala!

A sice u všech těch, kteří měli úctu k dějinám svého národu a vážnost ku kamenným oněm zápisům slavných dob minulých.

Spravedlivý hněv těchto inteligentních vrstev národu přirozeně obrátil se proti těm, kteří tuto úctu k dějinám svého národu proto neměli, že tyto slavné dějiny buď vůbec neznali anebo je ve vážnosti nechovali, kladouce nad ně všechny možné jiné interesy.

Hnutí toto více neutuchlo a ani utuchnutí nemohlo, vždyt vzdor varovným hlasům, protestům a stále množícím se hlasům časopiseckým všech politických odstínů ničena památka za památkou a téměř systematicky stírán uchovalý starožitný ráz Prahy, tohoto nejkrásnějšího z měst střední Evropy.

Stavbou záložny Malostranské, tohoto nechutného prototypu »moderního« činžáku, kterým zničena nejen kontinuita podloubí na náměstí Radeckého, nýbrž zastavěn i výhled na značnou část věže a kopule kostela sv. Mikuláše, zbořením dvou domů »u Hamouzů« a »u Klíčů« zničeno nejen další typické podloubí pražské počtem čtvrté, nýbrž povstalým průlomem, pravým to monstrem svého druhu, ohrožen trvale malebný ráz po Staroměstském rynku nejkrásnějšího náměstí pražského. Za projekty domů o podjezdech sem Uměleckou komisí projektovaných vyhozeny tisíce, statisíce pak za nevyužitkování již tak drahé parcely obou domů a majitelům sousedních domů darován present nikdy nečekaných uličních front, neboť projekt racionálního zastavění průlomu jedním neb dvěma domy s podjezdy »mocnějšími« vlivy na neurčitou dobu, snad na věky potlačen.

Do doby této padá také známá odpověď na Mrštíkův článek »Bestia triumphans« v Rozhledech, nezapomenutelný to návrh dra. Černožského na definitivní zboření kostela sv. Václava a další boj za jeho zachování.

V tomtéž čase dopustila obec pražská zboření památného gotického domu v jižní frontě náměstí Staroměstského, budovy to, jež byla svědkem nejslavnější doby husitské, neboť v zachovaných klenbách jejích sídlil sám Zikmund Korybut. Povoleno dále i zboření románské kaple sv. Jana na Zábradlí a to ku nesmírné škodě nepatrného jen počtu našich románských památek, jichž ani u nás není právě přebytek.

Vzdor tomu boj o památky pražské po celou tu dobu veden s neobyčejnou mírností. Neboť na mnoze se za to mělo, že benevolentním

upozorňováním, poučováním a nanejvýše jen umírněnou kritikou nejlépe se dojde účinné nápravy a lepšího porozumění i v těch kruzích, proti kterým právě bojováno. Sám připomínám si ještě, s jakými nadějemi v lepší budoucnost památek pražských, s jakou radostnou myslí vstupovali četní umělci a architekti čeští v létě roku 1896 do nově utvořené »Umělecké komise« při obci pražské. Poznal jsem smýšlení to na schůzích Výtvarného odboru »Umělecké besedy«, při nichž tehdy jednalo se o akci souběžnou s ostatními odbornými korporacemi v otázce památek pražských.

Byly tehdy vyzváni zástupci těchto spolků, aby informovali výtvarný odbor o činnosti dotyčných korporací v důležité otázce té.

Pokud se vím pamatovati, referoval tehdy pan architekt Štěrba za spolek stavitelů v království Českém, já pak tehdy o pamětním spisu »Pražského klubu«.

Již tehdy varoval jsem důtklivými slovy před všemi illusemi, které chovala tehdy většina pánů ohledně obce pražské, a upozorňoval jsem již tenkrát, že jedinou možnou nápravu v otázce památek lze očekávat pouze a jen ve změně zemského zákona stavebního, který sám bude musiti ochraňovati památky naše proti pražské obci, čehož se tehdy již »Pražský klub« v pamětním spise svém a petici zcela otevřeně domáhal. Než se svým náhledem jsem tenkrát ještě neprorazil.

Teprve události doby nejposlednější: naprosto zbytečné, zúmyslně urychlené zboření »Abattoria« kláštera sv. Mikuláše, budovy to pyšné, krásné to práce Dienzenhoffovy, jež výborně hodila se pro nejrůznější účely obecní a jejíž kopii za drahé peníze poplatníků uvidíme — a tu třeba ještě říci bohudíky — v projektovaném přístavku protější části radnice; aestheticky neomluvitelné obnažení kostela sv. Mikuláše se strany západní, které je v odporu s intencemi jeho tvůrce, který chrám představoval si jako přičleněnou část většího celku; zničení celé řady malebných zákoutí na severní frontě bloku radnice, ohrožení rázu Malého náměstí zamýšleným demolováním celého podloubí na Malém rynečku pro projektovanou sem přístavbu radnice — hlavně ale nezapomenutelná historie tří domů na severní frontě náměstí Staroměstského, vše to poučilo konečně a trvale i největší optimisty, čeho lze se i do budoucnosti nadíti od obce pražské v otázce starobylého rázu Prahy.

Neboť nerespektováno ani seriosní dobrozdání nejlepších a všestranně vážených českých odborníků, ani hlas žurnalistiky, ani přání veškeré české inteligence, která si přála zachránění domů těch, nikoli pro ně samé, nýbrž pro dosavadní malebný vzhled tohoto nejkrásnějšího z náměstí střední Evropy. Ba ani dobře míněný pokyn nejvyšší samosprávné instance tohoto království, kteráž jest nade vši strannickou osobní vysoce povznesena a pouze v dobře pochopeném interese tohoto krásného města a celého království, poslala obci pražské věhlasnými odborníky sepsané promemorium, které vrcholilo v tom, aby alespoň střední z domů pro eminentní jeho cenu architektonickou a pro udržení rázu náměstí byl zachován.

Již faktum to, že promemoria ta nesla podpis nejvyššího maršálka tohoto království, tedy osobnosti, jež vysoce jest vážena pro neobyčejnou seriosnost svou, vzácný takt a přímo diplomatickou odměřenost ve svých vždy dobře a jasně rozvážených projevech, již pouhé toto faktum mohlo býti správě obce pražské v kritické otázce té pokynem nejvzácnějším a nejvítanějším a zároveň i nejvhodnější omluvou změny náhledu, kteráž by bývala všude s jásotem přijata.

Avšak s tvrdošíjností lepší věci hodnou, v zaryté umíněnosti, všem na vzdory odhlasováno zbourání oněch tří domů, proti němuž marně protestovala řada nejlepších a nejinteligentnějších mužů našeho zastupitelstva, přívrženců to různých politických stran a odstínů, avšak svorných v úctě k našim památkám.

Jména jich všichni známe.*)

Budtež jim z tohoto místa vysloveny nejvroucnější díky za jejich statečnost!

Skutkem tímto obec pražská vzala už i zbytky naděje těm, kteří do posledu doufali v nějaký obrat k lepšímu!

Dnes není už nikoho, kdo by z této strany za tohoto složení zastupitelstva očekával nějaký návrat k lepšímu. Nyní zbývá nám pouze jediná naděje.

A tou jest chystaná změna stavebního řádu zemského, jež jest již pouhou otázkou času, neboť tyto dny podána sněmu království Českého osnova tohoto nového zákona.

Jest to práce skutečně znamenitá, ve všem důkladná, veskrze moderní, jež čerpána z bohatého materiálu, veškerého po ruce jsoucího cizozemského zákonodárství tohoto oboru, a to s bezpříkladnou pilí a se vzácným porozuměním a láskou k věci.

Autorům svým, vrchnímu stavebnímu radovi inž. Landovi i radovi zemského výboru dru. Frantovi, slouží ku cti.

V osnově této velice bedlivě přihlíženo i k otázce zachování našich památek.

Než bohužel péči této v zákoně samém dán výraz způsobem až příliš umírněným, ba přímo ostýchavým, tak že dle mého skromného úsudku skutečně účinná ochrana našich památek předpokládala by dle zákonných ustanovení osnovy onu míru benevolence a onu příznivou interpretaci, kterou památkám svým, v dobrém pochopení zájmu svého obyvatelstva, věnují některá municipia ciziny, zejména v Belgii a Německu, jež ale my od našich samosprávných korporací, dle našich smutných zkušeností, nikdy očekávati nemůžeme. A proto musíme jen litovati, že osnova přihlížela mnohem více a lépe k zákonodárství cizozemskému, než k našim žalostným zkušenostem domácím, že neposkytla nám bohužel pevnější záruku a rozsáhlejší míru ochrany těžce ohrožených našich památek.

*) Jsou to ze strany staročeské p. t. pánové: dr. Milde, farář P. Eckert, dr. Stanislav Prachenský, prof. Emanuel Tonner a Pharm. Mag. Kubert. Se strany mladočeské: Dr. Scheiner a Josef Sokol.

A proto jest potřebí ještě v pravý čas, v hodině dvanácté, postarati se o nápravu a žádati zdokonalení a zostření zamýšleného zákona, v němž vidíme poslední a jedinou téměř ochranu nevýslovně krásné naší Prahy a její památek.

Jest proto potřebí poukázati na ony nedostatky a domáhati se nápravy ve formě dodatků k nynějšímu znění této jinak vzorné osnovy.

To jest i nesnadným úkolem této přednášky, která nemá býti tudíž pouhým přehledem a objasněním předloženého stavebního řádu.

Chci zejména v ní ukázati, jakých oprav osnovy chceme se domáhati.

Pravil jsem již, že osnova spracovala obrovitý přímo materiál cizozemského zákonodárství. Musím dodati ještě, že i velice pilně registrovala i přání obsažená v peticích, jež v minulých letech v otázce stavebního řádu sněmu král. Českého byly podány, ba i vynikající české publikace, téhož předmětu se dotýkající, rovněž i mnohé články a hlasy časopisecké.

Vzhledem k tomu jest mi věru hádankou, že tak nepatrnou měrou dovedla právě z tohoto materiálu vyvoditi patřičné důsledky a že tak málo respektovala naše skutečné poměry v otázce našich památek.

Budiž tvrzení tomu doložen příklad přímo flagrantní.

Osnova stavebního řádu v zásadě přijala instituci Umělecké komise

Jest to splnění požadavku položeného ve všech téměř peticích velice závažných našich korporací, v nichž zvláštní shodou okolností souhlasně bylo žádáno, aby tato instituce byla podrobena organizací svou zemskému výboru král. Českého. Patrně měly ony korporace již v době, kdy petice své podávaly, asi velice závažné příčiny, proč žádaly zřízení této instituce právě u této vyšší samosprávné instance, a nikoliv jak spíše leželo na snadě u nižších instancí, obcí, a zejména ne u obce pražské! Mimo to i redakce osnovy samé v době, kdy osnova blížila se svému zakončení, byla s to čerpati již ze žalostných zkušeností, nabytých z nezapomenutelné historie Umělecké komise při obci pražské

Poměry, které vytvářily se mezi touto »Uměleckou komisí«, jež dovedla si získat důvěru celé veřejnosti české a zastupitelstvem obce pražské, nerespektování její návrhů a systematické chikanování této komise mohly redakci osnovy s dostatek poučiti o naprosté nevhodnosti ustanovení, jež ponechává »Uměleckou komisí« i nadále jako pouhý poradní sbor u obce pražské. To bohužel však se nestalo. Ke všemu pak ještě opomenuto v osnově stanoviti i kvalifikační členů této komise, rovněž i členů stavební komise.

Což ihned páni na radnici vystihli, neboť nedlouho po publikaci osnovy vyprávělo se na radnici pražské, že budou do Umělecké komise vysláni »odborníci« z kruhů pánů obecních starších.

To by se památkám našim dobře dařilo!

Takový výklad dopouští de facto osnova zákona.

Vzhledem k tomu chceme se domáhati dodatku ku §§ 198. a 206. zmíněné osnovy.

Bylo-li možno právě zmíněná ustanovení zákonná považovati buď za příliš neurčitá, či příliš umírněná, lze tento nedostatek vytýkati zároveň i všem oněm ustanovením zákonným, v nichž sice vzpomenu a dbáno našich památek, avšak způsobem tak platonickým, že není možno, aby i v praxi dosáhlo svého cíle.

Ve všech ustanoveních těch proto zapotřebí položiti větší důraz a výslovně vzpomenu »zachování starobylého, uměleckého neb malebného rázu města či výhledu na některou typickou památku či část města«.

• Podobných dodatků třeba domáhati se k §§ 11., 69., 155. a 226. osnovy.

Jedním z neúčinnějších ochranných prostředků osnovy je soupis vynikajících památek města, kterýž kategorickým způsobem ustanovuje § 65. osnovy.

V následujícím pak § 66. činí se jakékoli změny neb opravy na těchto památkách závislými na souhlasu zemského výboru král. Českého s ustanovením stavebního úřadu, který má však před tím vyslechnouti Uměleckou komisi.

Je to jedno z nejintenzivnějších ustanovení osnovy ve prospěch památek a musíme s ním naprosto souhlasiti.

Jest nám ale zároveň nepochopitelným, proč při tomto ustanovení opomenuto pojeti do soupisu výše zmíněného takové typické části města aneb některé jeho ulice, jichž ráz jakožto organického, pro město zvláště charakteristického celku, udržeti a chrániti jest zvláště žádoucí.

Vzhledem k tomu máme za naprosto nutné domáhati se náležitých dodatků k §§ 65. a 66. této osnovy.

Nebyl-li ve všeobecných ustanoveních osnovy vzat zřetel na zachování rázu větších prostranství a ulic vůbec, věnováno tím méně pozornosti jednotlivým detailním způsobům ochrany před jich ničením a porušováním.

Že ve směru tom zejména pověstným pražským »regulováním« zlé paměti zbořeno více památek, než za všech nepřátelských tažení proti Praze dohromady, nemusím zde ani široce vykládati.

Ba ani to ne, jaká bořící díla dovedla vykonati známá specialita pražského stavebního úřadu, pověstný »lineál«, který by měli na věčnou památku zazditi do věže novoměstské radnice, vedle známého pražského lokte!

Ani k těmto smutným skutečnostem, které bohužel nepřestanou dříve, dokud nezavládne jiný duch na pražské radnici, nepřihlédla osnova.

Nápravy jich hledíme se domáhati náležitým dodatkem ku § 43. osnovy.

Avšak není to vždy jen jednotlivá vynikající památka neb starobylý ráz některé části města, jež třeba usilovně hájiti.

Neboť město založením svým tak starožitné, jako jest Praha, má mnohá místa, jež třeba se stejnou péčí chrániti pro neobyčejnou

rázovitost jich znamenitě dochovaného, neobyčejně charakteristického půdorysu.

Místa taková, jichž chová Praha několik, jsou ne snad jen pražskými, českými nebo rakouskými, nýbrž přímo evropskými vzácnostmi, jichž právě proto stejně jako jinou vynikající památku před zničením a zkázou chrániti třeba.

Tak na př. nejde na Malém rynku pražském jen o jeho starobylý ráz, nýbrž mnohem více ještě o příznačný jeho, středověký půdorys.

Stejně zajímavý jest půdorys Staroměstského náměstí před vchodem do radnice.

Každá sebe nepatrnější změna byla by zde pravým barbarstvím, neboť vše, každá byt i sebe podřízenější jeho součást působí tu ku docílení tak harmonického celku.

Ještě příznačnějším jest zákoutí protějščího podloubí, do něhož úplně dle středověkého způsobu zakládání měst, pod mohutným podpěrným od domu k domu prostírajícím se obloukem, nenápadně, ba nepozorovaně téměř vústěna krivolaká ulice Sirková s labyrintem přilehlých uliček.

Je to zákoutí vysoce malebné, jediné toho druhu v Praze, bez odporu evropské unicum originelního vústění ulice do velikého náměstí.

Ale ani to nemá býti zachováno.

Je to opět zapřísažlá ničitelka starobylého rázu Prahy, obec pražská, která zamýšlí právě v zákoutí tomto vykoupiti oba rohové domy a sice na zboření.*) Jimi bude nejen toto zákoutí docela zničeno, ale i sousední podloubí a s ním i celý ráz oné části náměstí.

Tu opět nezbyvá nám po trpkých zkušenostech poslední doby, než opět jen v zákonu vyhledávat ochrany, a činíme tak případnými dodatky ku §§ 43. a 68. osnovy.

Naproti tomu třeba konstatovati, že osnova brala velmi pilný zřetel k tomu, aby v budoucnosti přílišnou výškou budov nebyl ohrožen výhled na některou památku neb malebnou část města.

V dobách minulých i v přítomnosti však ve směru tom nahromadilo se tolik přímo horentních případů, že s těží lze je vypočísti. Budtež uvedeny jen některé.

Jsou to na př.: Dům Stýblův na Václavském náměstí, kterým utopena velice interesantní, pozdě renaissanční věž sousední budovy návladnictví; stejně působí i čtvrté patro Schierova domu, jímž nyní již na polo zničen ráz severní fronty Staroměstského náměstí, rovněž i třetí patro pravého domu před kostelem Týnským, vystavěné ku konci let padesátých, kterým částečně zastavěn prospekt tohoto kostela, je to dále budova městské spořitelny, činžák Malostranské zá-

*) Jsou to dům p. Goldschmiedův (dole střížný obchod p. Horáka) a dům pro-
tější (v němž je obchod p. Bittnerův).

ložny a zejména skupina domů u Strakovské Akademie, přirozený to následek neomluvitelného nedostatku souvislých regulačních plánů a pochybené stavební politiky obce pražské a jiných více.

Aby pak mohl býti podán jasný a přehledný obraz těchto těžko napravitelných chyb a bylo možno pokusiti se alespoň o nenáhlou nápravu, chceme navrhovati sestavení náležitěho seznamu těchto závadných budov dodatkem ku § 52. osnovy.

Jakkoliv pak nedá se upříti, že osnova na mnohých místech pilně toho dbala, aby v samém zákoně dán byl popud a skutečná možnost napravit i chyby za vlády minulých stavebních řádů spáchané, činí tak dle mého skromného náhledu způsobem opětně málo výdatným, který opět nevystihuje naše poměry.

Tak na př. v § 70 se praví: Uzná-li stavební úřad z ohledů estetických, že fačada některé budovy zřízené před prohlášením tohoto stavebního řádu odporuje starobylému neb lадnému vzhledu okolí atd. Znění toto po mém náhledu je naprosto nedostatečné. Je celá spousta jiných možností, kterými povážlivým způsobem může býti ohrožen výhled nejen na znamenité památky, ale i na nejrepresentativnější části města.

Budtež tu uvedeny příklady. Na příklad Pražanům již žalostně známý dům dříve Rožánkův u Jeleního příkopu. Zde to není věru »fačada«, která ohrožuje výhled na toto krásné, svěží pražské zákoutí, nýbrž hned celý dům, z větší pak dálky jeho střecha.

Zde druhý příklad.

Právě leží u místodržitelství král. Českého detailní plány, kterými se upravuje komunikace na náměstí sv. Václavském, jedné z nejokázalejších to částí našeho města.

Vzhled náměstí toho bude dle plánů těch přímo hrozný.

Představte si velikou obrovskou drátěnou pavučinu a to v rozměrech, o nichž dle ostatních již stávajících příkladů nemůžeme si ani učiniti náležitěho pojmu.

A to se stalo dnes v době akumulátorů, proti důtklivým protestům, vzdor obsáhlé petici všeho obyvatelstva pražského, jež čítala na tisíce podpisů.

Takových překvapení chystají nám páni na radnici asi více a i proti těmto třeba obrniti se případným textem zákona.

Vzhledem k tomu hodláme navrhnouti případný dodatek ku § 70. osnovy.

Rovněž mohu a to s povděkem konstatovati, že osnova postarala se dle možnosti o to, aby mohly býti poskytnuty některé úlevy a odchylky od ustanovení stavebního řádu v případě, jde-li o staré památky.

Než bohužel nešla opět dosti daleko, aby tyto ovšem jen výjimečné případy poskytovaly úlevu v dostatečné, žádoucí míře.

Tomu má býti odpomoženo přiměřeným dodatkem ku § 53.

Jestliže těmto výše uvedeným, spíše detailním ustanovením byli jsme nuceni vytýkati přílišnou mírnost a zdrželivost, musím prohlásiti, že chováme tím větší obavy co do celkového účinku osnovy, pokud tato se týká našich starých památek.

Po našem soudě stačí ustanovení její nanejvýše na ochranu některých jednotlivých budov, nikoliv však ku zachránění celkového rázu alespoň některých zvláště charakteristických částí Prahy.

Tu bohužel osnova opět nevyhověla přáním oněch vynikajících korporací českých, které kategoricky žádaly celkovou ochranu alespoň některých částí Prahy. A přece již v těchto peticích obmezeno přání toto na samé minimum, neboť požadavky petic těchto šly ve své konciliantnosti ku protivnému táboru tak daleko, že nebylo v nich žádáno za ochranu ani jediné celkové ulice: Josefova, Dolního a Horního Nového Města, Holešovic a tím méně pak některého z předměstí!

Ba i v nejstarobylejších částech města, na Starém městě, Malé Straně a na Hradčanech obmezen tento požadavek opět jen na nejtypičtější ulice těchto čtvrtí. Vzdor tomu nepřispěla osnova ani v nejmenším k uskutečnění tohoto požadavku.

A přece jest to jeden z požadavků, na kterém musíme neústupně trvati, neboť jinak bylo by na věky po starém rázu Prahy.

Dle mého náhledu dá se této ochrany docílit tím, že musí se na tom neústupně státi, aby do ustanovení osnovy pojat byl zvláštní předpis o čtvrtém, rázem svým ochranném pásmu, které bude zřízeno pouze v Praze a má obsahovati ty ulice a prostranství, kudy vedla alespoň v posledních stoletích triumfální cesta králů českých ku hradu pražskému!

Tohoto minimálního požadavku chceme se domáhati případným dodatkem ku § 9. osnovy.

Jsem pak si předem toho jist, že proti tomuto spravedlivému, pro zájmy královského města naprosto nevyhnutelnému požadavku bude namítáno, že nelze pro tak velikou část města žádati výjimečná opatření.

Abych námitku tuto již předem vyvrátil, buďtež tuto uvedena následovní data.

Seznam ulic a prostranství, jakož i celková rozloha čtvrtého ochranného pásma.

Ulice a prostranství	Rozloha v čtverečných metrech
1. Celetná ulice	32.043 m^2
2. Staroměstské náměstí	24.800 »
3. Dolní část Melantrichovy ulice	4.356 »
4. Malé náměstí	9.576 »
5. Blok radnice	4.082 »
6. Obě Karlovy a Seminářská ulice	36.098 »
7. Křížovnické náměstí	1.600 »
8. Ulice k mostu	10.544 »
Sneseno	123.099 m^2

Ulice a postranství	Rozloha v čtverečných metrech
Přeneseno . . .	123.099 m^2
9. Čertovka (plocha toku a pásmo okolní)	18.268 »
10. Lužická ulice	20.501 »
11. Velkopřevorské náměstí	14.592 »
12. Malostranské a Mikulášské náměstí	41.832 »
13. Josefská ulice	7.638 »
14. Valdštýnské náměstí	9.266 »
15. Ostruhová ulice	21.762 »
16. Loretské náměstí	41.599 »
17. Hluboká cesta s úvozem	21.284 »
18. Hradčanské náměstí	41.454 »
19. Královský hrad	88.012 »
Obsahuje tudíž celé čtvrté pásmo úhrnem	449.298 m^2

čili asi 44,93 ha, což rovná se 0,4493 km^2 , tedy přibližně asi $\frac{1}{3}$ čtverečnickému kilometru.

Naproti tomu obnáší však celý obvod (přibližně ca. 16 km průměru) stavebním řádem chráněný 201.061.670 m^2
čili 20.106.176 ha
tedy 201.06176 čtverečnických kilometrů.

Obnáší tedy svrchu uvedená plocha pouze 0,25% celkové chráněné plochy!

A i když vezmeme za základ porovnání pouze vnitřní části města, jež tvoří: Praha, Karlín, Smíchov, Královské Vinohrady, Žižkov, kterých úhrnná plocha obnáší dohromady 3049 ha 62 a 88 m^2 čili 30.496.288 km^2 , i pak tvoří plocha ochranného pásma pouze 1,64% celé ostatní vnitřní Prahy.

Uvedl jsem cifry tyto proto, aby již předem byla vzata zarytým odpůrcům pražských památek námitka, že nelze připustiti, aby takovýmto zákonným opatřením stavebního řádu byly poškozovány zájmy »tak veliké části města«.

Právě naopak, již na základě těchto ciferných dokladů nemůžeme ani ustoupiti od tohoto svého požadavku a naopak musíme vytrvale hájiti požadavek, aby byla uchráněna ve všem charakteristická, při tom tak vysoce malebná a typická část města, která netvoří více než pouhých dvacet pět setin jednoho procenta plochy, pro níž platí stavební řád, po případě něco více než půldruhé procento oné plochy, jež tvoří nyní vnitřní město pražské a jeho předměstí!

Uvážili-li se pak ještě, že jak se strany Zemského výboru, tak i se strany poslance p. stavitele Materny chystány jsou předlohy zákona o náhradě oněm majitelům domů, jichž udržení v dosavadním stavu z ohledů estetických jest žádoucí, a sice ve formě náležité slevy z přírážek zemských, po případě obecních, a že tu zejména majitelé domů onoho čtvrtého ochranného pásma finančně velmi dobře po-

choditi mohou, pak myslím, že není nikoho, kdo by se mohl z věcných důvodů stavěti proti tomuto požadavku, v němž vidíme jedinou spásu a záchranu té krásy a těch půvabů a rázu, jež až na naše časy přes všecko příkoří dovedla si Praha zachovat, kterýž jest její originalitou, již nám žádné »modernisování« města nikdy není s to nahraditi.

Vzdor tomu nechceme se oddávati klamně naději, že kroky, které podniknouti chceme, budou prací snadnou.

Bude potřebí mnoho usilovné práce, a zejména účinné a energické agitace.

Avšak chci přece doufat, že již nejbližší budoucnost přinese nám obrat k lepšímu.

V přesvědčení tom sílí nás pevná naděje, že krásná idea zachování starobylého a malebného rázu Prahy, jež dovedla vyvolat jedno z nejethičtějších hnutí, za kterým se kdy studentstvo naše exponovalo, bude konečně vítěznou!

Neboť hnutí to dovedlo se vmluviti do srdce celého národa!

Za námi jde studentstvo, jde mládež, celý neodvislý tisk a květ nejinteligentnějších vrstev národa!

Návalu těchto spojených sil nepřátelů kulturních a historických památek našich na dlouho odolati nedovedou!

Ř E Ć
SPISOVATELE VILÉMA MRŠTÍKA.

Velectěné shromáždění!

Dobře zde bylo řečeno, že městská rada pozbyla už všeho práva na to, aby ještě i dnes — umírněností a přesvědčováním vedena byla k ústupu.

Nevím už po kolikáté by podniknuta byla křížová tato cesta, a ovšem zase na marno. Jsem totiž přesvědčen, že by kavalířská tato snaha nedošla na radnici ani svého ocenění, nerci-li splnění.

Po celých patnáct let psala se memoranda, pořádaly schůze, vydávaly proklamace, tiskly se články i muži tak osvíceními a evropsky vzdělanými, jako byl Neruda, a všechno to házelo se velikou většinou pod stůl. — — Není tedy proč oddávati se marným illusím.

Pánové na radnici vyhlídli si nejkrásnější dobu. Snad za několik málo let bylo by už pozdě, protože není možno, aby nynější systém na dlouho potrvál na tak nízké, města nedůstojné úrovni.

Nesmírně rychlé tempo, jakým doháníme, co jsme zameškali, nedá se zadržet ani tu. V té době převratů vláda vykořisťovatelů a kulturních analfabetů má ovšem bohaté své žně. — Rychle zasívá a rychle hledí klidit, dokud je ještě čas a není dostatečného vzdělání, které by je celou silou uhodilo přes ruce a řeklo: až potud a nic dál.

I když znovu a znovu a nevím už po kolikáté dokážete nerozumnou taktiku v dnešním počínání městské rady, co z toho pojde? — Nic — nežli že zítra se sejde sbor obecních starších a hrubou silou svých 90 hlasů — z nichž 15 v rukou mají advokáti, 14 stavitelé — až na

řídké výjimky takoví, kteří Prahu naši nejvíc zhyzdili — dále 61 hlasů jinak zaměstnaných, namnoze živnostníků, jako kovářů, sklenářů, hospodských, stolařů atd. — tedy skoro vesměs lidí neschopných rozhodovat o věcech týkajících se nejtěžších problémů umění — ti všichni zítra beze všeho studu a z pouhého trucu odhlasují, že — všechny vaše vědomosti, namáhání, zkušenosti cizích měst, vkus i věhlas Humboldtův ničím nejsou, než slinou, kterou nutno rozšlápnouti.

Po tři léta už trvá za Prahu boj nejtuzší a po tři léta se tak děje a dít jinak nebude a nemůže, protože velké většině našeho zastupitelstva chybí všechna průprava, všechn vyšší smysl pro posouzení strašlivého díla, které berou na své smutné svědomí.

Velectené shromáždění! Takto jsme si svou autonomii nepředstavovali! To není dobrodiní, to je ohromný trest, kterého Bůh, nevím proč a zač, seslal zas na naši vlast. Taková autonomie nedodává vzletu, ale ubírá chuti k životu, stává se břemenem, které nás nutně musí srazit k zemi. Taková autonomie je prokletím národa a ne jeho požehnáním, ne jeho snem... A nevím opravdu, jakého bych užil slova, abych vás naučil nenávidět tento způsob samosprávy, abych proti takovéto autonomii rozpálil vaši krev až do žhava.

To nutně vede k přemýšlení, jsme-li pro svobodu vůbec zralí.

To nutně nepřítel utvrzuje v boji a do rukou mu dává zbraň břitčí všech zbraní dosavadních, neboť na jeho straně bude pravda — a na naší lež.

Důsledky dostaví se brzy.

Ruce spínat budeme zas nad hlavou, kde se pro Bůh vzala zase generace lidí, kteří nejen že si vůbec žádné svobody už ani nepřejí, ale i za tu, kterou už máme, z hloubi duše své se stydí. — Ba co, ta generace už je tu a mocnější, než si kdo myslí — a poroste v rozměry úžasné.

Ale nechť pamatují pánové na radnici, že oni jsou a budou otci této generace a jako lživlastenectví kdysi zničilo u nás vlastenectví, tak lžisvoboda pochová i naši svobodu. Jde tu tedy o celý náš život.

Než takovou svobodu, tož raději žádnou! — stalo se už heslem generace přítomné.

Lépe čestně padnout rukou cizí, než nečestně a bídne takto se utloukat rukou vlastní.

Ale »to jsou věci, které se nedají vidět zde těmato slepýma našima očima,« ale které jsou, a v prsou se rodí; proto jsme vydali ze sebe křik:

»Nezabíjejte nás — — my za vás nemůžem.«

Jak k tomu přijde celý národ, aby pohanu snášel za několik nešťastných lidí?! Už dnes jde o nás světem jedna zvěst, že co Čech — to Avar — Hún! — Jakým právem zaslouží si té pověsti náš národ v jádru svém tak inteligentní?

Na to je jediná odpověď:

Ne národ je inferiorní, ale nedostateční jsou ti, kteří věci jeho takto spravují.

A přece se ještě tvrdí, že radnici křivdíme.

Prý zákon stavební úplně obec opouští a ponechává jednotlivcům z vůli naprostou.

Už na universitní schůzi bylo řečeno, že to není pravda. Pan dr. Chytil dobře poznamenal, že požadavky naše opravňuje i dosavadní stavební řád — a podaná osnova stavebního řádu není než podrobným ustanovením jeho zásad. I když ustanovení jeho nezní všude tak, jak bychom si přáli, je tu ještě celá řada rozhodnutí správního soudu, nejvyššího soudu, ministeriálních nařízení atd. — která podávají direktivu, jak se zákonu v tom kterém případě rozuměti má. Tu rozhoduje duch, povaha zákona.

Tak hned § 2. praví výslovně, aby při provádění stavebního řádu hleděno bylo k poměrům místním, a aby vyhověno bylo též požadavkům v příčině okrašlování.

§ 34.: »Rovněž buď přihlíženo k tomu, čeho vyhledává krasochuť, i může tedy stavební úřad odepřítí také povolení ku stavbě, kterou by náměstí, třída, nebo ulice se zohydila.«

§ 98. určité stanoví: »Kdyby jednoduchý (kasárnický, všeliké ozdoby prostý) čtyřpatrový dům činžovní — náměstí, třídu neb ulici patrně zohyždil, nebyl by úřad stavební povinen dáti svolení ku stavbě takového domu činžovního.«

§ 34. v dodatečném vysvětlení, vystihujícím dosah tohoto paragrafu stanoví dokonce: »Že nejen stavební úřad, zvláště pak technický zástupce je povinen požadavku krasochuti věnovati všechnu pozornost z ohledů veřejných, ale i sousedé mají právo, upozorňovati a námitky činiti proti budovám, které by ohrožovaly malebnost a krásu celého okolí. To platí na př. (praví se výslovně) — jsou-li na nějakém náměstí neb v pěkné ulici budovy, jimiž tato náměstí neb ulice nabyla lepé úhlednosti, a někdo by v nejbližším sousedství obmýšlel vystavěti budovu, která by tento milý, celkový dojem naprosto zrušila — nelze zajisté do té míry povolovati, že by nezřízené výstřednosti jednotlivců byly na překážku; poněvadž pak pro krasochuť nelze stanoviti přesných pravidel, bude na úřadu, aby rozhodl s opatrnou šetrností a jak sám za dobré uzná.«

Za našich poměrů nelze se nadíti ovšem takového monstra, že by sousedé činili námitky proti zohyždění svého okolí.

Ale ptám se: kde byl stavební úřad, kde slavný magistrát, kde byl zákon, když se stavěly a stavěti směly domy Rožánkovy a Jechenthalovy?

Ptám se: Kde byl slavný magistrát, kde zákon, když i proti původnímu usnesení městské rady vystavět se směly domy Hubáčkovy v Letenské ulici? Ale ovšem vůle a moc pana Hubáčka, člena městské rady, byla tu asi větší a světlejší než vůle a čest celého národa.

Z téhož důvodu se ptám: Kde byl slavný magistrát, když se stávala bouda Malostranské záložny, vystrčená ze stavební čáry Mostecké ulice ven do prostřed překrásného prospektu k Mikulášskému kostelu? Ale ovšem vůle a moc pana dra. Eiselta, právního zástupce malostranské záložny, na jedné straně a člena městské rady na straně druhé, byla i tu mnohem vzácnější a světější, než zájem a čest celého národa.

Kde však trčí zákon, který stanoví v § 122.: »Budiž odstraněna proti předpisům vedená stavba a opravena každá odchylka od předpisů stavebních«?

Kam se poděly zákony a řády, když se rušilo Staroměstské náměstí? A tržnice? Uhelny trh? Prospekt k sv. Havlu? Domy »u Klíčů«? Újezd? Jelení příkop? atd. atd.

Těch případů už bude bez počtu a ku podivu:

Všude městskou radu opustil zákon!?

Je pravda — stavební řád má své trhliny a nedokonalosti; je jednostranný.

Vyslovil zásadu, ale nepřivedl k platnosti moc, která ji má provádět. Ale jednu výbornou vlastnost i chybu zároveň má, tu totiž, že příliš spoléhá v inteligenci a dobrou vůli těch, kteří jej mají provádět. — Ne tedy zákon je mizerný, ale ubozí jsou lidé, kteří důvěry zákona zneužívají. — Ale jen člověk nedobrý se pohybuje na ostří paragrafu. Lidé spravedliví hraně zákona se zdaleka vyhnou.

Než městská rada vynesla ve svém prohlášení v novinách ze dne 8. prosince 1898 i tak šalomounský rozsudek, že nemíni zájem jednotlivců podřizovati zájmu celku.

Ale § 364. občanského zákona stanoví výslovně: »Práva vlastnického užívání lze jen potud, pokud se tím ani v právo jiného nesáhá, ani nevystupuje z mezí zákonem vyměřených proto, aby se obecné dobro zachovalo a zvelebovalo.«

Taková zákonná omezení vlastnictví zakládají se i na řádech a předpisech stavebních.

Nuže, kde se octnul tento zákon?

A kde že byl při bourání prelatury, jejíž zachování si celá veřejnost přála — kde že tu byl pan starosta dr. Podlipný, jehož před celou veřejností i před historií činíme tu osobně zodpovědným za všechny hříchy na Praze nyní páchané, poněvadž vedle § 147. pražského obecního řádu má právo a moc zastaviti každé nedůstojné usnesení magistrátu!

A neučinil tak, ačkoliv mu cena prelatury odbornými kruhy dostatečně dokázána byla.

Jednou jedinkrát užil pan starosta důležitého tohoto § a to, když 13 hlasy proti třem odhlasováno bylo okamžité sboření kostela sv. Václava a sv. Trojice.

Ale poslední události, veřejné projevy a řeči pana starosty dra. Podlipného dávají mi za pravdu, když pravím, že ani tenkrát se tak nestalo z lásky a úcty k stavitelským památkám, z charakterní pokory laika před úsudky znalců, nýbrž jen ze strachu před bouří veřejnosti.

Vážené shromáždění! Dobu zlatou slibovali jsme si od vlády pana dra. Podlipného na radnici, a zatím veřejnost ve svých vyšších snahách nikdy se necítila opuštěnou tak, jako za jeho panování. — — Pevně se věřilo, že na stolec primatorský zase jednou zasedne muž evropsky myslící, po česku cítící, jemuž na srdci ležeti bude důkaz, že Praha neleží někde za plotem Evropy, ale uprostřed jí — na výšinách, odkud kdysi duchem svým zářila celé Evropě.

Kam se poděly všechny tyto naděje? Tak sklamáni jsme už dlouho nebyli!

Pamatujme však, že Praha příkladem svým zářit nejen může, ale zářit musí zas, neboť o tom nemůžeme býti v pochybnostech práždných, co že jiného nás spasit a k jistému vítězství přivést může před světem i doma v Rakousku, než heroismus ducha, heroismus lásky a šlechtné vášně pro všechno co je krásné, co je dobré a — naše?!

Za velké ideje hořet — trpět a mřít a vítězit — a ničit kolem sebe napořád všechno, co projevu této síly překáží — vždyť to je v naší krvi, v naší povaze, té povaze, která za doby českého bratrství dovedla se duchem svým vzepnouti až do takové výše, kam dnes teprv dosahuje genius Tolstého ... Že v téže povaze, v tétéž krvi leží i neotevřené dosud poklady uměleckých schopností — — toho dokladem jsou nejen výborní, v cizině a víc v cizině než u nás vážení umělci, to dokázal nejen nejmohutnější a v Evropě první dosud projev skryté této síly — výstava národopisná — ale především úchvatné ono arcidílo národního genia — — Praha sama, jak tu stála a stojí dosud krásná a slavná, zbudovaná ne člověkem jedním, ani dvěma, aby zase dvěma nebo třemi směla býti zkažena, ale celými věky, duší celého národa v podobě tak úchvatné a poeticky vzácné, že ruku těch trpaslíků, kteří se opovážili sáhnout po nádherném jejím celku, nelze jinak nazvati, než rukou frivolní.

Tento cit pro krásu Prahy a dlouholetý boj proti nehodným jejím správcům jde z kořene uměleckého našeho nadání a svým zdravým instinktem stýká se ovšem s povšechným rozvojem umění celé Evropy.

Zásluhou této ideje jaký velký převrat se u nás stal, jak bohatá zásoba uměleckých schopností pracovati musila průběhem posledních let — — jde už z toho na jevo, že za tři léta se podařilo vlastně převrátiti zbloudilý náš vkus.

Ještě před třemi léty nám spíláno bylo v novinách i na radnici ztřeštěnců a bláznů nadšenců — — dnes jsou řady těch bláznů nepřehledné a pánové na radnici mají nejvyšší čas, aby přemýšleli o svém vlastním rozumu.

Ještě před třemi léty za ideál krásného města platily Vinohrady, Žižkov, Karlín, Smíchov, Vídeň a Berlín — dnes jsou odstrašujícím příkladem.

Ba až do nedávna platil jeden z nejhlupejších názorů, že »co nové, to pěkné« — — Dnes už k odporu a opovržení nad bezduchým, továrnickým zbožím a k lásce k uměleckému, domácímu průmyslu a vkusu už je jenom krok.

K tak velikému účastenství, jakého se naši myšlenky v nejšířší veřejnosti dostalo, nepozdvihnul se ještě žádný národ. Boj studentstva a kruhů všech je tu zjevem téměř ojedinělým.

Tím líp pro nás, že z naší půdy vzešla očista, že u nás — prvních dosud — oheň uměleckého nadšení vyšlehl nejsilněji a dej Bůh aby také nejvyš. Ostatní národové ať jdou za námi a po nás.

Nuž, mějme na paměti, že boj za Prahu jest jednou z prvních velikých zkoušek kulturní naší zdatnosti.

Tu má a musí býti podán důkaz, že život našeho národa nejsou jen volby, politika a hašteření různých stran, — — že Praha je tu objektem, kterým se prohánějí síly daleko mocnější, hlubší a starší, — — že boj za Prahu je bojem za důstojnost lidskou, je obranou vlasti proti jejímu znectění, zkarikování, — — — že boj za Prahu je zároveň bojem za pravou svobodu, která káže být svobodným i naproti sobě a velí: přiznat se k chybě a nehájit bludu a nejméně už takovými mrzkými důvody à la dr. Frič.

Proto s nadšením jsme se dali do boje, proto hlásáme revoluci na poli osvětovém, šíříme svůj zápas i na venkov a neustaneme dříve, dokud jeho ohně nezazáří jako svatojanské požáry lepších dnů.

Důsledky a tresty těchto bojů na sebe ovšem dlouho čekati nedají. Marně se páni na radnici vymlouvají ústy pana starosty, že tlak u nich způsobuje protitlak. Nemluvě už o tom, že páni na radnici k výmluvě tak nedůstojné a svrchovaně neslušné nemají prázdného práva :

Kdo vlastně způsobil protitlak? Byli jsme to přece my, kteří se vzbouřili! — — Teprv když svými motykami a nejednou nás uhodili do hlavy, teprv když svými topory rýpat se začali v našich prsou rozohněných pro krásu Staré Prahy, teprv tenkrát vydali jsme ze sebe zvuk, který daleko ještě bude slyšet za branami Prahy a který ani nemohl a nesměl být už provázen slovy krotkými.

Ptám se: Na čí straně je protitlak?

Vážené shromáždění! I v Avignonu se stal případ, že proti vůli ústřední vlády zákeřnický za noci, jak u nás Krocínovu kašnu, sbořiti dali starou jednu věž — a starosta města měl za to přijít o řetěz primatorský. Osud — který, jak se zdá, není už daleko posunut do budoucnosti ani u nás. Začíná nové století. — — — Fiat justitia et sit saluti!

RESOLUCE,

přijata celým shromážděním až na jeden hlas.

Shromáždění na velké manifestační schůzi dne 16. dubna 1899 v Praze na Žofíně plně uznává svrchovanou důležitost otázky, shrnuté v pojem »stará Praha«, a prohlašuje:

1. Že v chování rozhodujících kruhů na radnici nespátřuje povinné péče o zachování starého rázu historicky a umělecky důležitých částí Prahy v jejich celkovém obraze i význačných jednotlivostech.

2. Tím je Praha poškozována nejen v ohledu esthetickém, ale i národním a hmotném.

3. Proto protestujeme, aby královská malebná Praha byla pozvolna obírána o své krásy a věkopamátný ráz.

4. Regulování Prahy nechť přimyká se ku charakteru každé části města, a otázka Velké Prahy budiž řešena s plným vědomím zodpovědnosti rozhodujících kruhů pro přítomnost i budoucnost; pročež dále protestujeme:

5. aby autonomní úřady naše rozhodovaly o věcech, kterým v nynějším složení svém pravděpodobně rozuměti nemohou; neboť tak dobro autonomie se stává zlem a tím podlamuje se důvěra a oprávněnost našeho snažení; to tím více, že Praha je společným kulturním majetkem celého národa, o němž zastupitelstvo jediného města z důvodů všeobecně národních i ethických nemá práva samostatně a libovolně rozhodovati.

6. Shromáždění uznává okolí Prahy na mnoze tak barbarsky zrušeno za integrující část města a žádá usilovně o zachování všech přírodních půvabův okolí dosud nezničených a to z důvodů nejen esthetických, ale především též zdravotních.

7. Shromáždění vítá nový stavební řád jako účinný prostředek nápravy v našem smyslu a přeje si, aby nebyl zamezen neb pokažen vlivy, které předstíraným hájením svobody vlastníka podporují řádění egoismu podnikatelského, stavební lichvu a parcelářství.

8. Shromáždění rovněž žádá, aby působnost nového zákona rozšířena byla na veškerá města království Českého, jichž umělecké památky a starobylý ráz ochrany vyžadují, a zmocňuje pořadatelstvo, aby po úradě s odborníky v tomto směru vypracovalo a podalo sněmu pamětní spis s tou výslovnou prosbou: budiž do doby, nežli zákon nabude právní moci, ustanovena zemským sněmem zvláštní komise pro ochranu všech našich zájmů, které by jinak za nynějšího systému byly vydány v šanc novým a snad horším škodám.

9. Shromáždění vzpomínajíc velkého účinku hesla Staré Prahy při posledních doplňovacích volbách do sboru obecních starších, schvaluje úmysl pořadatelstva, zorganizovati se samostatně pro příští volební boj.*